

Vergeten en verdwenen veldnamen uit de Haghorst

door Jan van Helvoirt

Het aantal boeken en artikelen waarin oude plaatsnamen als bron van historische kennis gebruikt worden groeit de laatste tijd. Alle namen komen alleen goed aan het licht als alle schriftelijke bronnen onderzocht worden. Namen uit de mondelinge overlevering zijn een aanvulling en kunnen een goede hulp zijn bij het localiseren. In de gemeente Hilvarenbeek is nog nauwelijks systematisch onderzoek verricht. Alleen in het kerkdorp Esbeek is een bijna complete inventaris gemaakt van alle veldnamen vanaf 1400 tot heden. Verder zijn zij ingetekend op de Kadastrale Kaart van 1828. Binnen afzienbare tijd zullen de gevonden gegevens en de naamsverklaringen in boekvorm worden uitgegeven. Dat laatste element levert vaak de nodige discussie op.

Oude en jonge toponiemen op de Haghorst

Een interessant toponiem op de Haghorst is Driehuizen gelegen op de grens met Moergestel. Heel vaak wordt deze naam ook historisch verklaard als zijnde een grens-toponiem. Dat kan op sommige plaatsen best mogelijk zijn. Op de Haghorst kunnen we de naam echter helemaal letterlijk vanuit de latere archieven verklaren. Op 13 november 1777 werden de goederen van Van Corven gedeeld. Het waren ‘drie boerderijen’ die doorgegeven werden aan zijn kinderen.

1. Cornelis van Corven:

Cornelis zelf woonde in Hilvarenbeek en verhuurde de gronden. Interessant is natuurlijk het toponiem *Waijschoor*. Dit betreft een oversteek van een riviertje; eigenlijk de gegraven rijt vanuit het gebied ten noorden van het kanaal en ten oosten van de Moergestelseweg. Een ‘waj’ is een doorwaadbare plaats in de rivier. Het element ‘schoor’ geeft echter aan dat er planken op lagen. Kortom: een brugje over de Hoolrijt. De gronden bij de boerderij waren:

- turfveld de Beerde*
- Maet aan het Waijschoor (aan de Rijt)*
- Kleine Kanten (Diessen Broek)*

2. Laurens van Corven:

Hij erfde *het Oud Huis in het midden van twee andere huizen*. Bijbehorende gronden waren:

- Viercant Velt (Moergestel)*
- Achterste Hoef (Moergestel)*
- Berkakker, int scheiden van de Reen (=grens)*
- Calver Wey int scheiden van de Reen en grenzend aan de Achterste Steendijk*
- Schaapsvelden*
- Elsschotten, hooiveld in het Diessen Broek*
- Smolders Veld in het Diessen Broek.*

3. Maria van Corven die gehuwd was met Mathijs Andriessse:

Zij erfde een huis gelegen aan de westkant. Enkele bijbehorende percelen waren:

- Klein Veldeke*
- Hemelrijk*
- de Steede*
- de Reijt onder Moergestel.*

4. Antonet van Corven die gehuwd was met Nicolaas Nooijens:

Zij erfde een huis aan de oostkant, waarvan een gedeelte van de aanstede onder Moergestel:

- Hoog Akkerken, rondom in zijn wallen
- Achterste Beemd
- Elsschot
- Schaapsveld
- Smolders Veldeke.

Kadastrale kaart met nummers

Die kaart van 1828 is ook voor de Haghorst van belang. Vanaf toen immers ging men nummers gebruiken in de akten van verkoop en verpachtingen. Omstreeks 1790 werd er overigens ook een ‘Opmeting der Teullanden’ samengesteld. Het ging hier dus louter om de akkers. Zij kregen een nummer, doch dat correspondeerde niet met het latere kadastrale nummer. Een van de eerste percelen met zo’n nummer die we in het archief zagen, was nr. 1396. Het betrof een perceel groes, genaamd de *Koffiekan*. Vóór die periode werden altijd de namen van de gronden, wegen, huizen en wateren vermeld. De schepenen of notarissen vermeldden altijd de burens van het onroerend goed: ten oosten, noorden, zuiden en westen. We moeten wel bedenken dat veldnamen ontstaan en ook weer verdwijnen. Regelmatig komt er dan een andere naam voor in de plaats. Meestal werden de namen door de boeren zelf gegeven. Zij duiden heel vaak de omstandigheid van de bodem aan: hoogte, bodemsoort, vruchtbaarheid, grootte en ligging. Vaak spelen namen van voormalige eigenaren een rol. Soms is de grondbetekenis moeilijk te achterhalen en moet je goed op de hoogte van het plaatselijk dialect zijn. In 1786 verkocht Lambert van der Meijs aan zijn broer Jan de ‘Haarse Beemd’. In feite ging het natuurlijk om de ‘Beemd op de Haghorst’.

Een eenvoudig en toch belangrijk startpunt bij veldnamen is het eerste Verpondingsboek. Dit is een kohier dat alle gronden van Haghorst met oppervlakten en namen weergeeft. Ook geeft het de hoogte van de verponding (belasting) aan. Zij geeft echter niet de ligging van de percelen aan, maar ze zijn gekoppeld aan een boerderij. Uit de volgorde van de boerderijen in het Verpondingsboek kunnen we ook vaak de route volgen die de belastinggaarder liep. In 1703 zou Dingen Paulus Sebrechts *borgemeester* moeten zijn, maar vooral vanwege zijn *onwilligheid* werd Johan van Spaendonck voor f 50,- aangewezen. Het was niet het meest geliefde ambt. Ook moest hij zorgen voor twee borgen. Tot de situatie van 1828 zijn er natuurlijk huizingen bijgekomen en verdwenen. Het oudste exemplaar van de Haghorst dateert van 1681 en het laatste stamt uit 1795. Laten we eerst eens een inventarisatie maken van die schat aan ‘toponiemen’. We starten bij de eerste boerderij in die tijd en dat was *Mijntjeshoef*. De genoemde eerste familienaam was niet altijd de eigenaar.

Namen uit het kohier van 1681

1. wed. Aert Mesmakers

- de Dries aan de Dijk
- de Grootte Dries
- de Boomgaard
- de Meulder Bempt
- de helft van de Lange Elsschot
- de Gagelweij
- de Coeijweij achter Heijzers

2. Geraert Daeneels

- Groes in de Stede
- de Achterste Bempt
- het Weijken

3. Corstiaen Geraerts

- Nieuw Erf
- land int Verbroeck
- het Haverland
- het Steijken
- het Hoefken
- de Boomgaert met de Canten
- de Hooyinge
- het Steke bij Baltis
- het Cruijs Bemdeke
- de Gisterman
- de Weij int Verbroeck

4. Hendrick Jacob Jans
-het Hoefken
-het Nieuw Veld
-een Nieuw Erf
-Peter Jacobs Stedeken
-Groese in het Verbroeck
-de Dries achter Heijsers
-den Boomsaet met Canten
-Peter Stedeken
-een Eusel
5. Jacob Lambrechts
-de Peeterman
-Jan Mallens Stedeken
-Dries achter Huis en Schuur
-Wei achter de Stede
-Groes in Jan Mallens Stedeke
-het half Rijcken
-Eusels de Quade Weijen
6. Jan Hendrick Scheijven
-de Akker aan het Straatje
-de Akker in Wilbort Meus Stede
-Groese in de Boomgaard
-de Peeterman
-een Bemdeke
-het Driesken
-Land en Groes in de Donck
-het Rijcken
-een Quaat Eusel
-een vierde part van Jan Daendels
-een Eusel
7. Adriaen Dirck Paenen
-de Gagel Weij
-het Hoefke
-achter de Schuur
-de Peeterman
-Groese in de Stede
-den Donckeren Wiel
-de Beemd
-Groese in de Hoefkens
-het Rijcken
-de Gagel Weij
-de Weij achter de Stede
-het Latbroeck
8. Jan Wilbort Cornelissen
-de Nieuwen Beemd
9. Joost Jan Mallens
-Hoefken
-Groes in de Boomgaard
10. Jan Jan Sibben
-den Driehoek
-de Verloren Hoeck
-Groes in de Stede
-de Half Weijde ofte Eusel
11. kinderen Willem Hendrick Sibben
-Land in de Donck
-den Dries achter de Stede
-een Drieske daerbij gelegen
-een Eusel
12. Michiel Hendrick Laet
-een Nieuw Erf
13. Andries Ghijsbrechts
-de Grooten Acker
-Groes in de Stede
-de Beemd achter de Stede
14. Marthen Servaessen
-de Akker de Couweij
-het Schuerken
-in de Boecht
-de Lynden Hoff
-Groese in het Nieuw Erf
-de Hoeyinghe
-de Dries bij Peer Coppenen Stede
-de Beemd in de Sibbens Straet
-de Langhe Hoeyinghe
-de Achterste Werff
-de Boomgaard
-het Cnopken
-den Halven Stakerman
-een Quaat Eusel in de Honsbossen
-een Eusel de Coewey
-een Eusel achter Joncker Steijken
-een Part in de Elsschotten
15. Jan Jan Rijcken
-Heideveld
-de Putacker
-de Halven Gogh
-de Hoeyingh
-de Bocht bij Cools
-Groese int Verbroeck

- Groese in de Aenstede*
-*Kanten in de Bocht*
16. Sander Goessens
-*Land in de Heijbocht*
-*Gerrit Corstiaens Kinder Land*
-*het Haverland*
-*de Heijbocht*
-*Eusel in het Verbroeck*
17. Cornelis Cools
-*de Groten Acker*
-*Land in de Achterste Dries*
-*den Goch*
-*de Heibocht*
-*de Gerst Acker*
-*het Scheijen Velt*
-*de Lynden Hoff*
-*den Haech Dijck*
-*Lommers Bemdeken*
-*de Maet*
-*den Opslach*
-*Melis Weijde*
-*Eusel den Honsbos*
18. Jan Ceelen
-*de Hoeyingh*
-*den Stommerdonck*
-*de Gerst Acker*
-*het Schuerken*
-*Land in Jan Gheen Joris Steijken*
-*Dries bij Peer Cuppens Steijken*
-*Canten met Driesken aan het Huis*
-*de Hoeghen Bempt*
-*de Elsschot*
-*'t Conijnshol*
-*Eusel 't Verbroeck*
19. kinderen Jan Jaspers
-*de Nieuw Erf*
-*Groes in de Bocht*
-*de Halven Groten Werft*
-*'t Gedeelt in de Elsschot*
20. Hendrick Jan Anthonis
21. Jan Wouter Lodewijck
-*Land in de Bocht*
-*Land in de Hoeyingh*
-*Groese in de Eels*
- 't Latbroeck*
-*in de Stakerman*
22. Jan Ariaen Burchmans
-*Land in de Hoefkens*
-*Nieuw Erf*
-*de Stommerdonk*
-*Groes den Bieserick*
-*het Middel Veldeken*
-*de Stakerman*
-*de Nieuwen Bempt*
-*het Blocxken met de Hoeyingh*
23. Jan Willem Bloem
-*de Stommerdonck*
-*in den Welder*
-*het Cleyn Ackerken*
-*de Hogen Hoff*
-*den Halven Goch*
-*Groes in de Hoeyingh*
-*den Werft*
-*de Canten int Helder*
-*de Els*
-*Canten aent Huis*
24. Corstiaen Peeter Sijmons
-*het Steijken*
-*den Goch*
-*Schellens Bempt*
-*een Veldeke int Cupstuc*
-*twee Eusels in de Honsbossen*
25. weduwe Jan Gheritsen
-*den Vaetelaer*
-*de Grooten Acker*
-*een Eusel in Spandonck*
-*Eusel in de Honsbosen*
26. Jan Pouwels Meus kinderen
-*het Hooch Broexken*
-*het Steijken*
27. Jan Blom
-*Land den Krejen Horst*
28. Ariaen Claes Meues
-*den Brues*
-*de Hagorstsens Acker*
-*een Cant in de Brues*
-*een Eusel den Pijper*

29. Aert Huijben
-Akker den Heijbocht
-Luijten Weij
30. Lambrecht Anthonis
-den Grooten Acker
-den Dooracker
-den Boonacker
-den Bunt
-den Bijbempt
-Eusel den Mortel
-Eusel het Goeijke
31. Peeter Jan Vrancken
-in den Boonacker
-Groes in den Halven Bempt
-in den Brues
32. Lammert van Rooij
-den Hoogen Acker
-den Hoogen Dries
-den Berck Acker
-Eusel het Schaepsvelt
33. Lucas Hendrickx
34. Wilbort Gherits
-de Boonhof
-Land in de Dries
-den Hoogen Dries
-de Langhen Bempt
-Eusel de Mortel
-de Teepel Hoeck
35. Peter de Lepper
-de Lynden Acker
36. Bartholomeus Roes
-de Perts Weij
-Cant de Toemet
-Eusel het Rouvelt
-Eusel bij de Dooracker
-Joordens Bemdeken
37. kinderen Pauwels Andriessen
-de Borren Stock
-Groes in de Borren Stock
-het Gedeelt in Schellens Bempt
38. Bartholomeus Pauwels
-Jan Diercken Bempt
-den Bunt
-het Cuijp Stuck
-Eusel het Gaeijken
39. Pauwels Rijcken
-de Gerst Acker
-Lynden Acker
-de Breeden Bieskant
-den Bempts Horst
-den Craeijen Horst
40. Adriaen Baijens
-Groese in Steijkens Dries
-den Bempts Horst
41. Pauwels Hendrick Sibben
-Wee Eijck
-de Teepel
-inden Teepel
-Quade Wei den Bunt
-Eusel int Broeck
42. Andries Rijcken
-in Broeckmans Seij
-de Sloet
-Part in Schellens Bempt
-Dries in de Oude Steen
-de Mols Hoeven
-de Boere Weij
-de Bunt
-Eusel Lijsenvelt
43. Dierck Cornelis Paenen
-Land in de Hoge Weij
-den Klever Klamp
-den Borren Stock
-Myes Acker
-de Wee Eijck
-'t Land aent Cruijs
-de Klever Kant
-Groese aen 't Cruijs
-de Boere Weij met het Leijtien
-het Scheijn Velt
-Eusel de Luijaert
-den Sack
-het Smal Bemdeken

44. Merthen Willem Sibben
- 't Hooch Scheijen Velt
45. Wilbort Hendrick Paenen
-Land in de Hoge Weij
-de Myes Acker
-het Cuijp Stuck
-Groese in het Oude Land
-de Boer Weij
-het Hoge Weijvelt
46. Jan Pauwels Jacops
-de Gerstacker
-Willem Ackers Dries
47. weduwe Jan Peeters
-den Brievingh
-het Berck Stuck
-in de Oude Stede
-het Cuijp Stuck
-de Mortel
-Eusel het Goeijken
-Land in het Tuerken
48. Jacop de Louw
-de Wee Eijck
-Lijzen Acker
-Nieuw Veld
-de Bos Weij
49. kinderen Pauwels Peeter
-het Berck Stuck
-de Wee Eijck
-Arikens Acker
-het Haverland
-de Boeren Bempt
-in Ariken Steijken
-het Lertien
50. Ghijsbrecht van Enschit
-de Oude Stede
-de Borren Stock
-Cuenen Bempt
-Groes in de Oude Steij
-de Hoogen Bempt
51. Wilbort Cornelis Paenen
-in het Duerken
-de Dries
52. Dierick de Mesmaker
-de Wee Eijck
-land aent Cruijs
-Eusel de Caeyingh
-Neel Gielen Beemt
53. weduwe Peeter Mathusen
-de Wee Eijck
-Groes aen de Heij
54. kinderen Wilbort Mijsen
-de Streep
-de Gerst Acker
-de Koeijweij
-Cuenen Bempt
-de Hoeghen Bempt
-Eusel int Verbroeck
-Quaet Heijveldeke
55. Merthen Willem Hoex
-de Stommerdonck
-de Boecht
-de Hogen Dries
-de Groten Bempt
56. Jan Lambrechts
-de Stommerdonck
-de Langen Acker
-de Gerstacker
-de Hoefken
-int Thoentien
-inde Donck
-de Bocht
-het Vorst Veldeke
-het Busseltjen
-het Witven
-het Weijken
-int Cuentjen
-de Els
-de Dorren Henckxt
-de Gisterman

Grondeigenaren buiten de Haghorst

Dan waren er nog enkele andere grondeigenaren die belasting moesten betalen.

-Mr. Ghijsbrecht van de Nieuwenhuijsen:

Hij werd in 1572 in Hilvarenbeek aan de toenmalige markt geboren. Daar was hij notaris en schoolmeester. Ook was hij rentmeester van het altaar van Maria Magdalena. Hij bewoonde de omwaterde huizing de *Clossenborch* alwaar hij in 1656 stierf. Op de Haghorst bezat hij een perceel van 1 loopse.

-Benefici van het Sebastiaen Altaar:

Dit altaar was gevestigd in de Beekse kerk. In totaal waren daar rond 1600 negentien altaren. Het inkomen van dit altaar was in 1648 in totaal 6 lopen rogge en ruim f 48,-. Hun bezittingen bestonden uit een beemd en enkele moervelden; samen groot 1 ha. De *Oude Steij* was ruim 2 loopse groot.

-Armen van de Heilige Geest te Diessen:

Deze instelling zorgde dat de armsten van het dorp kleding en voeding kregen. Ook werd die wel 'Tafel van de Heilige Geest' genoemd. Aanvankelijk werd een keer per jaar in de toren een tafel geplaatst met de nodige giften voor de armen. Op de Haghorst bezat de armen-organisatie verschillende percelen grond.

-Lieve Vrouwe Gilde te Hilvarenbeek:

Men had een altaar in de Beekse kerk met als vroegste vermelding 1340. De inkomsten in b.v. 1533 bedroegen ruim f 43,-. Aan dit altaar was ook een Onze-Lieve-Vrouwebroederschap verbonden die ook processies in Beek hielden. Hun perceel heette weiland de *Cantor*. Daarnaast had men nog een turfveld de *Schurkens* geheten. Jan Sibben kocht het in 1665. Overigens had het St. Wilbort Altaar uit Diessen ook een beneficie (vermogen) op de Haghorst.

Verklaring van enkele veldnamen

Namen zijn soms moeilijk te verklaren en te herleiden. Combinaties van vreemde elementen kunnen ons wel eens op het verkeerde been zetten. De *Waeijschoor* heeft geen betrekking op 'planken rondom een weiland', doch is, zoals reeds opgemerkt, niets minder dan een eenvoudig bruggetje over de Hoolrijt. Belangrijk is ook om oude familienamen te kennen. Ook de kennis omtrent de omstandigheden van de bodem ter plaatse is van essentieel belang. Soms kunnen oude namen in de loop der tijd veranderd zijn, zodat de oorspronkelijke vorm totaal verdwenen is. Toch willen we hier enkele interessante toponiemen uit de Haghorst onder de loep nemen.

In de naam Haghorst kunnen we twee toponiemen onderscheiden. Allereerst het tweede element 'horst' dat in elk dorp in onze regio wel voorkomt. Ook in Haghorst zelf liggen akkernamen met het element 'horst': *Kraeyenhorst* en *Bempts Horst*. In Diessen kennen we de *Coppen Horst* en de laatste archeologische opgraving vond plaats op de *Zijt Horst*. In Baarschot spreekt men van de *Donck Horst*. Het woord 'horst' betekent in oorsprong: beboste verhevenheid in moerassige omgeving. Het eerste woord 'ha(a)ge' betekent: geroid kreupelhout, van bos tot akkerland. Het Woordenboek der Nederlandsche Taal schrijft: *eene heining tot bescherming of ompaling van een stuck land, een erf, bestaande uit levend hout en wel uit kreupelhout of struikgewas*. Soms heeft het de betekenis van 'hof', een adellijk verblijf.

De oudste naam Haghorst zal betrekking gehad hebben op akkerland. Immers: in de middeleeuwen en daarvoor was niet het weideland voorzien van omheiningen of afrasteringen, maar wel het akkerland. Dit laatste lag zorgvuldig ingesloten in zijn grachten en sloten, zijn aarden wallen, zijn 'dode tuin' van stokken en in zijn levende hagen.

-Akker

We moeten onderscheid maken tussen de dorpsakker(s), een groot areaal cultuurgrond dicht bij de nederzetting, en de perceeltjes die van particuliere boeren waren. De oude dorpsakkers zijn vaak door hun bolle ligging nog duidelijk te herkennen. Vaak liggen onder die dikke zwarte lagen vroegmiddeleeuwse kleine nederzettingen. De bebouwing van de Hoge Haghorst ligt mooi rondom de bolle oorspronkelijke gehuchtakker. De akkers werden gebruikt als bouwland. Ook werd de naam 'land' gebruikt.

Enkele akkernamen zijn: *de Gerst Acker; de Putacker; de Groten Acker; Land in de Bocht; Land in de Hoefkens; het Cleyen Ackerken; de Haghorstsen Acker; den Dooracker; den Boonacker; den Berck Acker; de Lynden Acker; Land in het Tuerken; Lijsen Acker.*

-Beempt

Beemden zijn altijd laag aan het water gelegen gronden die erg drassig waren. Ze waren bestemd om hooi te winnen en onmisbaar in het agrarische systeem. Doordat die gronden 's winters onder water stonden, of werden gezet, bleven zij vruchtbaar. Het woord 'beemden' is volgens mij wellicht afkomstig zijn van: be-eemen. Dat betekent: bevoeien. Aan veel plaatsnamen eindigend op 'eem', 'heem', 'hem', 'um', 'em' of 'om' geeft men echter nog steeds de betekenis van: bewoond door mensen. De Reusel heette vroeger ook de Dieze of Emer. Het gebied rondom Mijntjeshoef heette Emerle. De naam Diessen moeten we herleiden uit: Dieze + eem. De associatie met vermeende Romeinse namen als Deusone en Deosna moeten we snel laten varen. Jan Vrancken bezat in augustus 1679 de *Langen Beemt*. Op de Haghorst zagen we verder als beemd- namen: *Meulder Beempt; Cruijs Bemdeke; Halven Bempt; Nieuwen Bempt; Beempt achter de Stede; Beemt in de Sibbens Straet; Hoghen Bempt; Schellens Bempt; Vorst Bemdeke; Biebempt; Langhen Bempt; Jan Diercken Bempt; Boeren Bemdeke; Cuenen Bempt.*

-Broek

Broekgronden zijn laaggelegen drassige moerasgronden. Door afwateringsmethoden werden ze geschikt gemaakt tot hooilanden. Na de hooitijd, broekhooi was van mindere kwaliteit, was het gebruikelijk dat men met vee de nawei kon gebruiken. Het elzenhout groeide er ook zeer goed. Tussen de Lage Haghorst en de rivier de Reusel lag een uitgestrekt broekgebied dat in de jaren '30 van de vorige eeuw ontgonnen werd. Enkele broek-toponiemen op de Haghorst zijn: *Latbroeken; Broekeind; Verbroek; het Hoog Broexken; Eusel int Broek; Diessenbroek.*

-Donk

Dit is een zandige plaats (soms lichte verhevenheid) in een moerassige omgeving. In 1662 bezat Jan Gerits *de Doncken*. Nicolaes Otten kocht in 1666 een boerderij met een akker in de *Donck*. Goyaert Verkuylen woonde in een huisje aan de *Donk*. Het lag pal achter boerderij Linnemans. Andere samenstellingen zijn: *Sibberdonk* en *Stobbedonk*.

-Dries

Een weide die vlak aan de hoeve gelegen was en minder vaak werd omgedaan dan een gewoon weiland. Bij de gebruikswijze blijkt akkerland en weide te overheersen in tegenstelling tot beemden en heide. In onze streken betekende het vroeger nooit: dorpsplein! Jan Vrancken bezat in 1679 de *Grote Driesch*. We tekenden nog de volgende dries-varianten op: *Dries aan de Dijk; het Driesken; Dries achter de Stede; Driesken aan het Huis; Hogen Dries.*

-Els

De elzen zijn algemeen voorkomende bomen in moerassige gebieden. Zeker op voedselrijke vochtige niet verzuurde bodems groeit de zwarte els het best. Vooral in heggen, kanten en singels treffen we deze houtsoort aan die vooral hakhout leverde. Bij de hoeve van mr. Jan Rijsbosch hoorde in 1650 het perceel *de Els*, groot 2 loopse 40 roede.

-Elsschot

Bij de latere boerderij Van Mol hoorde de *Lange Elsschot*. Elzen groeiden welig op de drassige gronden in het Diessen Broek. Het element 'schot', 'schoot' of 'schut' duidt op: beboste hoek zanggrond in moerassig terrein.

-Eusel

Een eusel is een meestal droge zomerweide, vaak begroeid met buntgras. Vaak dienden ze dan ook voor het weiden van schapen. Soms bleken eusels echter ook moerassig te zijn. Misschien waren de eusels het eerste stadium bij de ontginning van heide tot cultuurland. We kwamen de volgende varianten tegen: *Eusels de quade weijden*; *Quaat Eusel*; *Eusel den Honsbos*; *Eusel int Verbroeck*; *Eusel de Mortel*; *Eusel Lijsenvelt*; *Eusel de Luijaert*; *Eusel de Caeying*; *Eusel de Sack*.

-Garstakker

De *Garstakker* lag ten westen van het 'Baltusstraatje'. Jan Pauwels Jacobs bezat in 1650 de *Garst Acker*. De naam heeft betrekking op de graansoort 'gerst'. We moeten het niet verwarren met 'gers', 'geers' of 'gaars' dat een soort grasland is.

-Gisterman

Het element 'man' betekent bijna altijd: weiland. Zoals ook: 'Stakerman' en 'Peterman'. Het element 'gister' komt van 'geest' en betekent net als 'gestel' hoge zandgrond. Jan Cornelisse bezat in 1650 een beemd bij de *Gisterman*. En die lag halverwege de *Koppestraat*, hetgeen ook hoge droge gronden aanduidt.

-Gogh

Akker de *Gogh* lag ten zuiden van het huidige sportveld. Jan Willem van den Bor bezat in 1681 akker de *Gogh* ter grootte van 1 loopse. Adriaen van Hoof verkocht de *Achtersten en Voorsten Gogh* aan Matthijs van Roy. Johannes Pluym bezat in 1780 de *Gogh*, tussen een akkerweggetje en het St. Joris Gilde. In het oosten grensde het aan de *gemeynt*.

-Groes

Dit toponiem heeft betrekking op grasland maar dan niet van de beste soort. Andere benamingen zijn: *gars*, *gaars*, *gors* en *geers*. Bij de hoeve van Jacob de Louw lag de *Groese in de Aenstede*. Peter de Lepper had een *Groes aan het Huis*.

-Haan

Adam Adriaen Adam verkocht in 1771 het hoge *Haans Veldeke*. Bij de boerderij van Frans van de Laar behoorde akkerland de *Haan*. Het sportcomplex met die naam ligt op die plaats. Ook de weg is later zo genoemd. Het duidt op hoge schrale zandgronden. *Hanenakker* komt in veel dorpen voor en wordt wel eens ten onrechte de link gelegd naar 'de mannelijke kip'!

-Hei

Heide ontstaat op zandgronden die door de regen zijn uitgespoeld. Daarvoor was het gebied bebost met eiken en berken. Struikheide treft men aan op de hogere heidevelden, dopheide op de lagere. Deze laatste was vooral geschikt voor het steken van plaggen. De heidevelden behoorden eeuwenlang tot de *gemeynt*: gemeenschappelijke gronden. Sander Goessens bezat in 1650 een *Heijbocht*. Pauwels Andriessse had een 'Nieuw Erf van de Heide' ingenomen.

-Hondsbossen

Cornelis Cools bezat in 1665 een weiveld, de *Hondsbossen* genaamd, gelegen 'aan een straatje'. Peter van de Nieuwenhuysen erfde in 1721 de *Hondsbossen*. Het element 'hond' betreft hier slechte, magere grond. Ook hier wordt vaak de foutieve interpretatie van 'huisdier' gegeven.

-Hoolrijt

Een 'rijt' is een gegraven loop ten dienste van de afwatering. Het element 'hool' heeft betrekking op turfgraverij. De *Hoolreijt*, gegraven juist ten zuiden van Driehuizen, werd ook

genoemd bij het bepalen waar wel en geen turf gestoken mocht worden op de gemeynt. In feite vormt die rijt de oorsprong van de Oude Rosep richting Oisterwijk.

-Horst

Een 'horst' is van oorsprong een hoogte in een moeras dat bebost was. Het element zit uiteraard in de naam *Haghorst*. Adriaen Bayens bezat in 1650 de *Bempts Horst*, groot 1 loopse 20 roede. Bij de hoeve van Pauwels Rijcken lag de *Crayen Horst*. Bijna elk dorp in onze regio kent wel enkele horst-namen.

-Koewei

Het element 'koe' of 'kou' betekent hier: hoog! Koe-straten, Koe-bergen en Koe-mannen geven resp. hoge wegen, zandheuvelds en weilanden aan. De boerderij van Van der Bruggen heette vroeger ook 'Koewei-hoeve'. Bij de hoeve van Marthen Servaessen hoorde in 1680 de *Couweij*. Bij Mijntjeshoef lag de *Coijweij achter Heijzers*.

-Kuypstuk

Jan van den Bor verplichtte zich in 1656 een jaarlijkse erfrente te betalen over het stuk grond, *Cuypstuck* genaamd, aan de Tafel van de Heilige Geest te Diessen. Wouter van Rooy verkocht in 1768 het *Kuypstuck*. Aan de zuidkant grensde de Boerestraat. Wellicht lag hier de vorm van een kuip aan ten grondslag.

-Opslag

Anthonie van Corven erfde in 1721 de *Voorste Opslach*, ten oosten van de stroom gelegen. De naam 'Opslag' herinnert nog aan de turfgraverij en vooral aan het opstapelen van de turf aan de oevers van de Reusel. Even vanaf het zuiden van Moergestel was die bevaarbaar.

-Pastorij Wouwer

Laurens van Doormalen, die op de grens met Oostelbeers een herberg runde, kocht in 1791 een perceel heide gelegen bij de *Pastorij Wouwer*. Een wouwer of weijer is een visvijver of waterplas op de heide waar vis werd uitgezet. Vooral kerkelijke instellingen bezaten wouwers. De oude pastorie aan de Reusel had ook een wouwer.

-Staakerman

Bij boerderij Van der Meijs hoorde de *Staakerman*. Het element 'man' betekent bijna altijd: weiland of grasland. Ook kende men de *Gisterman* en *Peterman*. De naam 'staak' heeft betrekking op een houten of stenen paal, een grenspaal.

-Stobbedonk

Een 'donk' is een hoogte, zoals er meer lagen op de Haghorst. Het gebied achter Paulissen heette de *Donk*. Het element 'stobbe' of 'stramp' of 'stok' betekent: boomstronk. Het wijst dus in oorsprong op een gerooid bos. Vele boeren op de Lage Haghorst hadden een perceel genoemd *Stommerdonck* of *Stobbedonck*.

-Streep

Cornelis Thielmans verkocht in 1679 akkerland de *Streep*. In 1711 had Marie Joost Mallens de *Streep*, ter grootte van 4 loopse, in eigendom. Een 'streep' is de gangbare benaming voor een langgerekte smalle akker of strook land, meestal gelegen in de dorpsakkers.

-Toemet

Dit waren percelen waar na het hooien nog een snede gras op groeide. Die kon dan door het vee worden afgegraasd. In de middeleeuwen was het gebruikelijk dat het vee na het hooien gemeenschappelijk werd geweid. Het hooiland werd dan een soort gemene weide. Jan van Roij kocht in 1756 een stuk land de *Toementkant*. Hendrik Cools bezat het *Maetje*. Enkele andere namen in verband hiermee: *de Maet*; *Kant de Toemet*.

-Wee Eyck

'Eycken', uitspraak 'eeken' zijn geen eikenbomen, maar zompige laaggelegen moerassige weilanden. Het element 'wee' of 'wede' betekent: waterwilg. In 1667 kocht Pauwels Hendrik Sibben de *Wee Eyck*. Dierck Paenen bezat in 1650 de *Wee Eyck* ter grootte van 1 loopse 31

roede. De *Wee Eyck* lag naast het *Bergstuck*. De grens tussen de Haghorst en de Biest werd aangeduid met *Bredereycken*. Het element 'bree' betekent: modderachtig.

-Wei

Weilanden waren schaarser dan beemden. Weilanden werden gebruikt voor beweiding en beemden werden alleen gehooïd. Ze lagen meestal wat hoger en waren minder drassig. Het was gewoonte dat tijdelijk braakliggende akkers (groene braak) gebruikt werden voor het weiden van vee. In het middelnederlands had weide de betekenis 'grasvlakte in het bos' of 'jachtterrein'. Later kreeg het de betekenis van grasland.

'Koeijwei' betekent 'hooggelegen weiland' en heeft niets te maken met het dier dat er graasde! Andere wei-toponiemen waren: *Gagelwei*; *het Weijken*; *de Weij int Verbroeck*; *Wei achter de Stede*; *Melis Weijde*; *Wei den Bunt*; *Boere Weij*.

Straten en wegen in oud-Haghorst

Hieronder laten we een aantal namen van straten en wegen volgen die we in het archief over de Haghorst aantreffen. De meeste zijn uit de herinnering verdwenen, terwijl een enkele bij oudere inwoners nog bekend in de oren klinkt. De 'Frankenstraat' die pas sinds 1955 bekend is, zou toch op een oud toponiem gebaseerd kunnen zijn. De borgemeesters van de Haghorst verkochten in 1742 gras *int Franke Veldeke*. In 1763 verkocht Matthijs van Rooij ter plaatse twee percelen, genaamd *De Franke Velden!* In de 17^e eeuw waren leden van de familie Vrancken erg bekend op de Haghorst.

-Akkerstraatje

Lambert Anthonise kocht van Adriaen Meus in 1662 *den Boonacker aen seker Ackerstraatje*. Dit werd ook wel het H. Geeststraatje genoemd. Willem de Crom bezat rond 1680 een boerderij ten zuiden van de Akkerstraat, eigendom van de H. Geest Armen van Diessen.

-Baltusstraatje

De 'Boonhof' van Cornelis de Laat lag in 1761 ten oosten van de *Baltusstraat*. Ook lag het perceel, genaamd *'t Turken*, van diezelfde boerderij aan de *Baltusstraat*. In 1740 werden er bomen verkocht op *Baltus Steke*. De *Garstacker* die Wilbort Cools in 1775 kocht lag ten westen van de *Baltusstraat*. Ook werd die 'H. Geeststraatje' genoemd.

-Beemdenstraat

Na de ruilverkaveling van de jaren '40 van de vorige eeuw werd een van de zandwegen in het Diessens Broek *Beemdenstraat* genoemd. Nu heet die Beneficiestraat.

-Boerestraat

De 'Hoge Wei' van Theodorus de Laat lag in 1806 ten zuiden van de *Boerestraat*. Dit zeer oude zandpad liep halverwege de Hoge Haghorst over de akkers richting Moergestel.

-Boonackerstraatje

Lambert Schoofs kreeg omstreeks 1700 een fikse boete omdat hij geen 'draaiboom' voor het *Boonackerstraatje* had gehangen. Bij de boerderij van Lambrecht Anthonis hoorde o.a. het perceel *den Boonacker*. Het zandpaadje lag op de Hoge Haghorst richting Driehuizen.

-Broekstraat

Hendrik Cools verkocht in 1806 een beemd aan Norbert de Cort, gelegen ten zuiden van de *Broekstraat*. De kinderen Tielens verkochten verschillende bomen in de *Broekstraat*. Later gebruikte men de naam 'Broekweg'.

-Broekeind

Nu heet de weg 'Opslag'. De naam Broekeind wil zeggen: waar de 'broekgronden' beginnen en de cultuurlanden ophouden! Willem Roest verkocht in 1699 de *Broekeyntschen Acker*. In 1712 gaven de schepenen van Diessen nieuwe erven uit die gelegen waren aan het *Broekeynde*. Jan van Rooij verkocht in 1775 een perceel weide in het *Broek End*.

-Gemeyne Straat

De voormalige straat van Mijntjeshoef en via de huidige Beneficieweg tot juist voorbij de huidige boerderij van Paulissen (Frankenstraat). Voor de boerderijen lagen de zgn. voorhoofden. Dat waren stroken uit de gemeynt die de boeren voor hun boerderijen en gronden mochten beplanten .

-Geukensstraat

Dit is een oude naam voor de huidige weg vanaf het kanaal richting Moergestel. In 1757 verklaarden een aantal omwonenden dat die weg vroeger *Geukens Straat* heette. Bij de boerderij van Vromans hoorde vroeger het perceel de *Geukens, gelegen aan de scheiding van Moergestel*.

-Haghorstsen Dijk

Dit is nu de slingerende weg van Mijntjeshoef naar de Lage Haghorst, alwaar die doodloopt op het kanaal. Dijken volgen niet de stroompjes of watergangen, maar kruisen die vaak. In 1772 werd de brug over de *Haghorsten Dijck* gerepareerd. In 1795 werd een nieuwe sluis in de *Haghorstsen Dijck* gemaakt. Familie Otten bezat een weiland aan de *Haagdijk*.

-Heikant

Op de grens met Oostelbeers ten oosten van het Stuk lag en ligt nog het gehuchtje *Heikant*. In 1904 verkochten Frans en Marie van Doormaal aan de *Heikant* hun boerderij annex herberg.

-H. Geeststraatje

De Gerstakker lag in 1684 ten westen van het *H. Geeststraatje*. Het begin ervan, het was eigendom van het Armbestuur van Diessen, lag ongeveer bij het huidige sportterrein. In 1828 werd het 'uitweg' genoemd. Soms werd het Akkerstraatje en ook Baltusstraatje genoemd.

-Kerkpad

Dit is een zeer oude verbinding tussen de Hoge Haghorst en Mijntjeshoef. Nu is het een tegelpad tussen twee rijen beuken. De naam kan mogelijk teruggaan op de oudste locatie van de voorloper van de huidige Diessense kerk. Dat zou dan de achterste grachtenpartij bij Mijntjeshoef geweest zijn. In 1756 werd het pad het *Kerke Deykske naar de Haghorst* genoemd.

-Koeweistraat

Tijdens de ruilverkaveling van 1942 tussen de Reusel en de Lage Haghorst kreeg het zandpad voorbij Van Mol richting de stroom de naam *Koeweistraat*. Die naam was terecht gebaseerd op nabijgelegen hoge gronden, die *Koewei* genoemd werden. Vroeger werd het zandpad ook wel *Peetermanstraat* genoemd.

-Koppestraat

De erfgenamen van Anneken de Cort verkochten in 1730 akkerland *Coppen Stedeke*, gelegen ten noorden van de straat. Enkele jaren later werd de 'Cruysakker' ten westen van de *Coppestraat* verkocht. Jan van Spreeuwel kocht het *Kuppe Steken* in 1737. Het element 'kops' of 'kobbe' betekent: hooggelegen land. Ook de *Gisterman* (hoog-weiland) lag aan die zandweg. Later, na de ruilverkaveling van 1940, werd die abusievelijk 'Koppelstraat' genoemd. Men dacht onterecht aan een soort 'verbindingsweg'.

-Langstraat

Rond 1470 stond er een grote boerderij aan de *Langstraat*. Rutger van Arkel bezat op de grens van de Haghorst en Moergestel en hoeve *ter Langstraten*. Zijn dochter verkocht eind 15^e eeuw bomen *op die hoeve ter Langstraten*. Het is de oude naam voor de huidige Voerdijk.

-Peetermanstraat

Jan van der Meijs verkocht in 1792 een perceel land ten noorden van de *Peeterstraat* gelegen. De namen *Peeterman* en *Peeterstraat* lagen bij elkaar en hadden dezelfde achtergrond. Later bij de ruilverkaveling werd het zandpad *Koeweistraat* genoemd.

-Scheurkes Straat

Dit is de oude naam voor de huidige *Wildertsche Dijk*, die de naam na de ruilverkaveling kreeg. Op de Kadastrale Kaart van 1830 wordt de oude naam *Scheurkes Straat* vermeld. Het is niet duidelijk wat die naam betekent. Wel is het perceel met de naam *Scheurke* bekend; in 1776 kocht Adriaen de Cort een boerderij (later Van Mol) met het gelijknamige perceel.

-Sibbenstraatje

In 1731 was er sprake van de verkoop van de beemd 't Latje'. Die lag ten zuiden van de *Sibbenstraat*. Ook lag de weide van het Anna Altaar ten zuiden van de *Sibbenstraat*. De aanstede van Laurens Cools lag ten noorden van de *Sibbenstraat*. Bij de hoeve van Paulus van de Meijs, nu boerderij Linnemans, hoorde een perceel met de naam *Sibberdonk*. De familienaam Sibben kwam reeds lang voor in Diessen en op de Haghorst en is afgeleid van de familienaam Sebrechts.

-Wildertsche Dijk

Dit is de zanddijk vanaf de lage Haghorst, voorbij en parallel aan de Koppestraat, richting stroom. *Wildert* is een andere naam voor 'woeste gronden' of *gemeynt*. Vroeger, en de Kadastrale Kaart geeft dat ook aan, werd die zandweg *Scheurkes Straat* genoemd.